

Panium — Beshinchi raqam

Xalqingdagi talonchilar: bashoratda Rimning yuksalishi va qulashi

Jeff Pippenger

2025-03-05

Daniyor kitobi g'oyat diqqatga sazovor bir bashoratli rivoyatni ochib beradi; unda takrorlash va kengaytirish tamoyili to'qib kirgan bo'lib, bu tamoyil 2-bobdagi metall haykaldan tortib 11-bobdagi murakkab shohlar to'qnashuvlarigacha bo'lgan vahiyalar orqali izchil o'tadi. Ana shu tuzilma doirasida ishonchli bir dalil namoyon bo'ladi: miloddan avvalgi 31-yildagi Aktiy jangi, miloddan avvalgi 30-yilda Misrning qulashi bilan yakun topib, Daniyor 11:25, 26 ning hal qiluvchi amalga oshishi sifatida namoyon bo'ladi hamda butparast Rimning 360 yillik ustunligining tongini belgilaydi.

Daniyor 11 Aleksandr Zulqarnaynning miloddan avvalgi 323-yilda vafotidan keyin imperiyalarning ko'tarilishi va qulashidan boshlanadi. Biroq, 14-oyatga kelib, bir burilish yuz beradi. Miloddan avvalgi taxminan 200-yilda, Antiox III (Magnus) bola-shoh Ptolemey V ga qarshi Panium jangiga tayyorgarlik ko'rayotgan paytda, Rim oddiy tomoshabin sifatida emas, balki "sening xalqingning talonchilari" sifatida aralashdi. Ellinistik notinchlik o'rtasida Misrning bug'doy ta'minotini kafolatlash tashvishi bilan, Rim Ikkinchi Makedoniya urushi (miloddan avvalgi 200–197-yillar) davomida o'z ta'sirini namoyon etdi va o'zining bashoratdagi roliga zamin hozirladi.

Rimning yahudiylar ustidan hukmronligi

Miloddan avvalgi 63-yilga kelganda, 16-oyat o'z ijrosini topadi: Pompey Quddusga bostirib kirib, Muqaddaslar Muqaddasiga kiradi va "go'zal yurt" ustidan Rim hukmronligini qaror toptiradi. Shu yerdan boshlab, 17-oyatdan 22-oyatgacha bo'lgan oyatlar Rim arboblarning ketma-ketligini kuzatib boradi: Pompeyning sharqdagi yurishlari, Yuliy Qaysarning zabtlari va miloddan avvalgi 44-yildagi suiqasd natijasida o'ldirilishi, Avgust Qaysarning soliq joriy etuvchi hukmronligi (Luqo 2:1 da qayd etilgan) milodiy 14-yilda yakun topishi, hamda Tiberiyning milodiy 31-yilda, "ahdning shahzodasi" sindirilgan paytda, Masihning xochga mixlanishi ustidan nazorat olib borishi. Quddusdagi Pompeydan milodiy 70-yildagi Quddusdagi Titusgacha cho'zilgan bashoratli chiziq, Xudoning xalqi ustidan Rimning hukmronligi chizig'ini namoyon etadi.

Ma'badni bulg'agan bir Rim lashkarboshisidan boshlanib, ma'badni vayron qilgan bir Rim lashkarboshisi bilan yakun topishi Alfa va Omegoning muhrini beradi. Bulg'ash bilan boshlanib, vayron qilish bilan tugaydigan bu tarixiy chiziq, O'zi haqida: "Bu ma'badni buzinglar, Men uni uch kunda qayta tiklayman", degan Zotning bulg'anishi va vayron qilinishini ham o'z ichiga oladi. Haqiqat ibroniy alifbosining birinchi, o'n uchinchi va oxirgi harflaridan tarkib topgan bo'lib, Pompeydan boshlanib Titus bilan tugaydigan chiziq o'rtadagi bir ma'bad vayron qilinishini ham o'z ichiga oladi; bu esa Masih ahdni tasdiqlash uchun kelgan haftaning aynan o'rtasida tiklangan uch xochning o'rtadagisi orqali ifodalanadi. O'n oltinchi oyatdan yigirma ikkinchi oyatgacha

haqiqatning muhrini ko‘tarib yuruvchi bashoratli bir chiziqni ifodalaydi. Oyatlar bilan tasvirlangan tarix ichida muhim bashoratli chiziqlardan bir nechtasi bor, biroq bu chiziqning asosiy mavzusi Rimning yahudiylar ustidan hukmronligidir.

Ittifoqlar va Shartnomalar

23-oyat miloddan avvalgi 161–158-yillarga qaytib, Yahudolar Yahudo Makkabiy boshchiligida Rim bilan ittifoq tuzgan davrni (1 Makkabiylar 8) takroran tilga oladi va yanada kengaytiradi. Bu Rimning imperiya barpo etishdagi o‘ziga xos strategiyasini — shartnomalar va ittifoqlar orqali zabt etish usulini, ya’ni o‘zidan oldingi saltanatlardan farq qiladigan usulni ta’kidlaydi. 24-oyat esa bu bosqichni yakunlab, Rim “qal’alardan turib, hatto bir muddatga qadar, o‘z hiyla-nayranglarini oldindan rejalashtirar edi”, deb qayd etadi.

U bilan tuzilgan ittifoqdan keyin u hiyla bilan ish ko‘radi; chunki u kelib, oz sonli xalq bilan kuchayadi. U viloyatning eng serhosil joylariga ham osoyishtalik bilan kiradi; va otalari ham, otalarining otalari ham qilmagan ishni qiladi; u ular orasida o‘lja, talon-toroj va boylikni sochadi; ha, u qal’alarga qarshi o‘z rejaları tuzadi, ammo bu bir muddatgacha bo‘ladi. Doniyor 11:23, 24.

Bir muddatga

“qarshi” deb tarjima qilingan so‘z “dan” ma’nosida ham tushunilishi mumkin. Rim o‘z hiylalarini “dan” bashorat qiladi. Oyatdagi “dan” so‘zi imperiyaning siyosiy va harbiy yuragi bo‘lgan Rim shahrini uning strategiyalarining tayanchi sifatida ko‘rsatadi. “Vaqt” payg‘ambarlik ma’nosida 360 yil bo‘lib, Misr Aktiumdan keyin miloddan avvalgi 30-yilda qulaganidan boshlanadi va Konstantin Rimni Konstantinopol uchun tark etgan milodiy 330-yilda yakunlanadi.

25- va 26-oyatlar diqqatni aynan Aktionning o‘ziga qaratadi.

Va u buyuk bir qo‘shin bilan janub shohiga qarshi o‘z qudrati va jasoratini ishga soladi; janub shohi ham nihoyatda katta va qudratli bir qo‘shin bilan jangga qo‘zg‘aladi; ammo u bardosh bera olmaydi, chunki unga qarshi makrli rejalar tuziladi. Ha, uning dasturxonidan taom yeb turuvchilarning o‘zi uni halok qiladi, va uning qo‘shini toshib o‘tadi; ko‘plar esa o‘ldirilgan holda yiqiladilar. Doniyor 11:25, 26.

Miloddan avvalgi 31-yilda, Rimni “shimol shohi” sifatida ifodalagan Oktavian “janub shohi” bo‘lgan Kleopatranning Misriga qarshi o‘z qo‘shinlarini ulkan dengiz to‘qnashuvida safarbar qildi. Antoniy va Kleopatranning “nihoyatda katta va qudratli qo‘shini” strategik “hiylalar” (Agrippaning taktikasi) hamda xiyonatlar — Antoniyning ittifoqchilaridan yuz bergan taraf o‘zgartirishlar va Kleopatranning jang o‘rtasida chekinishi — tufayli zaiflashib, barbod bo‘ldi. Miloddan avvalgi 30-yilga kelib, Misr Rim viloyatiga aylandi va shu bilan butparast Rimning hech bir to‘siqsiz hukmronligi boshlandi. Miloddan avvalgi 30-yildan milodiy 330-yilgacha bo‘lgan bu 360 yillik davr, asl tayanch markazi atrofida jamlangan Rim ustunligiga muvofiq keladi; Konstantinning bu tayanchni “yerga qulatgan” ko‘chishi esa, Doniyor 8:11 oldindan bildirganidek, shu ustunlikka yakun yasadi.

Ha, u o‘zini hatto lashkarning Amirigacha ulug‘ladi, va uning tufayli kundalik qurbonlik olib tashlandi, hamda Uning muqaddas maskanining joyi qulatildi. Doniyor 8:11.

Konstantin Rim shahrini tashlab Konstantinopol shahrini tanlaganida, u Rim shahrida bir hokimiyat bo‘shlig‘ini qoldirdi va bu papalik jamoatiga Rim shahri timsolida ifodalangan hokimiyat o‘rnini egallash uchun imkon ochdi. Bu hodisa Vahiy kitobining o‘n uchinchi bobidagi ikkinchi oyatni bajo keltirdi.

Men ko‘rgan mahluq qoplonga o‘xshar edi, uning oyoqlari ayiqning oyoqlaridek, og‘zi esa sherning og‘zidek edi; va ajdarho unga o‘z qudratini, o‘z taxtini va buyuk hokimiyatni berdi. Vahiy 13:2.

Doniyor 8-bobda “muqaddas maskan” deb tarjima qilingan, biroq bir-biridan farq qiladigan ikkita ibroniycha so‘z Doniyor kitobidagi muqaddas maskan haqidagi bayonni ajratib ko‘rsatadi. Doniyor kitobi Masih va Shayton o‘rtasidagi urushni, Masih va Shaytonning yerdagi vakillari orqali tasvirlangan holda, ifodalaydi. Doniyor kitobining boshida Shaytonning yerdagi vakili bo‘lgan Bobil Quddusni zabt etadi, o‘n birinchi bobning qirq beshinchi oyatida esa Quddus Bobilni zabt etadi. Quddus shahri va Bobil shahri bilan ifodalangan shohliklar “qudrat maskanlari”dir. Bobil va Quddus shaharlari ikkalasi ham qudrat maskanlaridir, va ularning har ikkisinin ham shahar ichida o‘z ma’badlari bor. Pantheon ma’badi Rim shahridadir, Quddusdagi ma’bad esa bashoratli rivoyatda uning muqobilidir. Bobil va Rim shahri Quddusning soxtalashtirilgan nusxalaridir.

Doniyor 8-bobda ikkita ibroniycha so‘z qo‘llanadi: 11-oyatda “miqdash” — bu yerda kichik shox (butparast Rim) Konstantin 330-yilda ko‘chib o‘tganda “uning muqaddas joyining o‘rnini” (Rim shahrini) yiqitadi. Boshqa so‘z esa 13, 14-oyatlarda “qodesh”dir; u yerda Xudoning ma’badi 2300 kundan so‘ng poklanishni kutadi. Har ikkala so‘z ham “muqaddas joy” deb tarjima qilinsa-da, “miqdash” Xudoning qo‘rg‘onini ham, butparastlarning qo‘rg‘onini ham anglatishi mumkin, holbuki “qodesh” Muqaddas Kitobda faqat Xudoning ma’badini ifodalash uchun qo‘llanadi.

Doniyor 11:31 da “qudratli muqaddas maskan” (Rim shahri) ifloslanadi, chunki barbarlar va vandalilar urushni Rim shahriga olib keladilar. Oyatdagi “qo‘shinlar” 496-yilda Xlovis bilan boshlandi va papalik Rimi 538-yilga kelib, ostgotlar shahardan quvib chiqarilganda, to‘liq yuksalishga erishguniga qadar davom etdi.

Actiumdan boshlangan bashoratli yo‘nalish 330-yildan ham nariga cho‘ziladi. 30-oyatdagi “Kittim kemalari” 455-yilda Rimni talon-toroj qilgan Genserik boshchiligidagi vandalalarni ko‘rsatadi va bu G‘arbiy Rimning qulashini bildiradi. Shundan so‘ng papalik Rimi ko‘tarilib, 538-yildan 1798-yilgacha hukmronlik qiladi; ya’ni 1260 yil davomida, to Napoleonning generali Berthier Piy VI ni asirga olib, “halokatli jarohat”ni yetkazguncha. Miloddan avvalgi 30-yildan milodiy 330-yilgacha bo‘lgan butparast Rimning 360 yili papalik Rimining 1260 yiliga aks-sado beradi; har ikkisi ham uchinchi to‘siq (Misr, ostrogotlar) qulaganida boshlanadi.

Zamonaviy “shimol podshohi” 40-oyatda paydo bo‘ladi. 1989-yilda papalik, Reyganning AQSHi bilan maxfiy ittifoq tuzib (aravalar, kemalar va otliqlar sifatida ramziy ifodalangan holda), “janub podshohi” bo‘lgan SSSRni (ateizm/kommunizmni) qulatadi. 41-oyat papalikning “ulug‘vor yurt”ni

zabt etishini ko'rsatadi — protestant AQSHni katolik AQSHga aylantirishini — 42 va 43-oyatlar esa Misr orqali ifodalangan Birlashgan Millatlar Tashkilotining Birlashgan Millatlar Tashkiloti (ajdarho), Vatikan (hayvon) va Qo'shma Shtatlar (soxta payg'ambar)dan iborat uch tomonlama ittifoqqa bo'ysunishini ko'rsatadi; bu ittifoq dunyoni Armageddonga yetaklaydi. 45-oyat bu hokimiyatning “unga yordam beradigan hech kim bo'lmaydi” degan holda yakun topishini bashorat qiladi; uning yarasi qirq birinchi oyatda tuzalgan bo'lsa-da, qirq beshinchi oyatga kelib uning qismati muhrlanadi.

Miloddan avvalgi 31-yildagi Aktiy janggi 25 va 26-oyatlarning markaziy mavzusidir; u Rimning o'z muqaddas joyi—qal'asidan boshlangan 360 yillik hukmronligini yo'lga qo'yadi. O'n to'rtinchi oyatni istisno sifatidagi ogohlantirish deb olgan holda, o'n oltinchi oyatdan to papalik Rimiga o'tish tasvirlangan o'ttiz birinchi oyatgacha bo'lgan butparast Rim haqidagi bayon butparast Rimning to'liq chizig'idir. Bu chiziq uch qismga bo'linadi. O'n oltinchi oyatdan yigirma ikkinchi oyatgacha Rimning qadimgi Isroil ustidan hukmronligi chizig'idir. Yigirma uchinchi va yigirma to'rtinchi oyatlar Rim harbiy qudrat bilan birga ittifoqlar va shartnomalar orqali zabt etishda qo'llagan imperiya barpo etish ishini ko'rsatadi. Yigirma to'rtinchi oyatdan boshlab o'ttiz birinchi oyatdagi so'nggi ifodagacha bo'lgan qism ikki bo'lakli chiziq bo'lib, Rimning o'zini yuksaltirgan davrini, undan keyin esa qulashni ifodalaydi.

“Belgilangan vaqt” 330-yildagi 360 yilning yakunidir. Yigirma yettinchi oyatdan o'ttiz birinchi oyatning so'nggi iborasigacha bo'lgan, xarob qiluvchi jirkanchlik sifatida ifodalangan papalik hokimiyati 538-yilda taxtga o'tqazilgan vaqtни aniqlab beruvchi qism, butparast Rimning oliy hukmronlik qilgan uch yuz oltmish yillik davri kontekstidagi tarixidir; shundan so'ng esa izchil qulashning ikki yuz sakkiz yili keladi.

Shunday ekan, yigirma to'rtinchi oyatdagi “vaqt” miloddan avvalgi 31-yilda janub podshosining shimol podshosi hukmronligiga qo'shilishi bilan boshlanadi va 330-yilda shimol podshosining sharq va g'arbga bo'linishi bilan tugaydi. 330-yildan 538-yilgacha butparast Rim asta-sekin parchalanib boradi. Butparast Rimning halokatga yuz tutishidagi turli bosqichlar bilan bog'liq turli bashoratiy identifikatsiyalar bashorat talabasi uchun Xudoning bashoratiy Kalomini tanib olishga imkon beradigan bashoratiy tayanchlardir. Doniyor o'n birinchi bobning o'n to'rtinchi oyati bajo bo'lishida Rim vahiy-ni mustahkamlaydi, va buning aynan shunday amalga oshish yo'llaridan biri uning qulashidir. Oyatda shunday deyilgan: “sening xalqingning talonchilari ham vahiy-ni mustahkamlash uchun o'zlarini yuksaltirurlar; ammo ular yiqilurlar.”

Xittim kemalari tomonidan Rimga hujum qilinganda va shundan keyin u janubga hujum qilganda, bu avvalgidek ham, keyingidek ham emas edi, chunki shu yerdan boshlab Rim hokimiyatining qulash manzarasi tasvirlana boshlaydi. Vahiy kitobining sakkizinchi bobida uchraydigan yetti karnayning dastlabki to'rtta karnayi, 476-yilga kelib G'arbiy Rimni yakuniga yetkazgan to'rtta yirik qudratni aniq tasvirlaydi. Vahiy sening xalqing orasidagi talonchilar o'zlarini yuksaltirib, so'ng qulaganlarida qaror topadi. Bashoratli vahiy Rimning qulashi qolipi ustiga tasvirlab berilgan. G'arbiy butparast Rim 330-yildan 538-yilgacha qulab bordi. Papalik Rimi 1798-yilda quladi. Beshinchi va oltinchi karnay tarixida Sharqiy Rim 1453-yilda Usmonli turklar qo'lga qulab tushdi. Ana shu uch qulash sening xalqing orasidagi talonchilar tomonidan qaror topadigan vahiyning bir

qismidir.

Oyatda shunday deyilgan: “Sening xalqingning talonchilari ham vahiy(ni) sobit qilish uchun o‘zlarini yuksaltirurlar; ammo ular yiqilurlar.” Miloddan avvalgi 31-yildan milodiy 330-yilgacha butparast Rim dunyo ustidan hukmronlikdagi o‘z ustunligini “yuksaltirdi”. 330-yildan 538-yilgacha butparast Rim gunoh odami Xudoning ma’badida o‘tirib, o‘zini Xudo deb e’lon qilishi uchun tayyorgarlik sifatida qulab bordi. 538-yildan 1798-yilgacha papalik hokimiyati “o‘zini yuksaltirdi”, va 1798-yilda u quladi. Miloddan avvalgi 31-yildan milodiy 330-yilgacha G‘arbiy Rim imperiyasining markazi ekanini “yuksaltirdi”, va 330-yildan 476-yilgacha u quladi. 330-yilda Konstantin Konstantinopol Sharqiy Rimning markazi ekanini yuksaltirdi, va 1453-yilda Sharqiy Rim quladi. Rimning turli ko‘rinishlariga oid davrlarning har biri Rimning yuksaladigan bir davriga, so‘ng esa uning qulashini ko‘rsatuvchi bir davrga egadir, chunki “sening xalqingning talonchilari ham vahiy(ni) sobit qilish uchun o‘zlarini yuksaltirurlar; ammo ular yiqilurlar.”

“Istilochilar” deb tarjima qilingan ibroniycha so‘z “buzuvchilar” deb tarjima qilingani ma’qulroq, chunki u o‘g‘irlikni anglatuvchi qat’iy “istilochilar”dan ko‘ra, ildizning asosiy ma’nosi — yorib o‘tmoq yoki izdan chiqarmoq — bilan yaqinroq mos keladi. Bu atama shunchaki mol-mulkni o‘g‘iraydiganlarni emas, balki chegaralarni, qonunlarni yoki ahdlarni buzib yuboradiganlarni anglatadi. Muqaddas Kitob bashoratida Rim — buzuvchidir, garchi o‘n to‘rtinchi oyatda u “istilochilar” deb tarjima qilingan bo‘lsa ham. Doniyor kitobining ikkinchi bobida Rim temir saltanatdir, yettinchi bobda esa to‘rtinchi mahluq ham Rimdir.

Shundan keyin men tunggi vahiyalarda ko‘rdim, va mana, to‘rtinchi bir hayvon — dahshatli, qo‘rqinchli va nihoyatda qudratli edi; uning katta temir tishlari bor edi: u yeb tashlar, parchalab yuborar va qolganini oyoqlari bilan ezib tashlar edi; u o‘zidan oldingi barcha hayvonlardan farq qilar edi; va uning o‘nta shoxi bor edi. Doniyor 7:7.

To‘rtinchi hayvon — ya’ni Rim — “temir” tishlarga ega, chunki u ikkinchi bobda temir sifatida ifodalangan ayni o‘sha to‘rtinchi shohlikdir. Yettinchi oyatda Rimning to‘rtinchi hayvoni “parcha-parcha qiladi”, va u parcha-parcha qilganida, “qoldiqni oyoqlari bilan bosib ezdi”. Rim hayvoni temir shohlikdir va parcha-parcha qilish hamda qoldiqni bosib ezish xususiyati quvg‘in amalini ifodalaydi. Qadimgi Isroil boshiga keltirilgan quvg‘in bir “alamat” edi.

Bundan tashqari, bu la’natlarning barchasi sening ustringga keladi, seni quvadi va senga yetib oladi, toki sen halok bo‘lguningcha; chunki sen Egang Xudoning ovozigacha quloq solmading, U senga buyurgan amrlari va qonun-qoidalarini tutmading. Ular sening ustringda alamat va hayrat bo‘lib, zurriyoting ustida abadiy qoladi. Chunki sen Egang Xudoga hamma narsaning mo‘l-ko‘lligi uchun quvonch va qalb shodligi bilan xizmat qilmading; shu bois Egamiz senga qarshi yuboradigan dushmanlaringga ochlikda, chanqoqlikda, yalang‘ochlikda va har narsaga muhtojlikda xizmat qilasan; u seni halok qilgunicha bo‘yningga temir bo‘yinturuq soladi. Egamiz yerning chetidan, uzoqdan, burgut uchganiday tez uchib keladigan bir xalqni senga qarshi olib keladi; tilini sen tushunmaydigan bir xalqni; qiyofasi shafqatsiz bir xalqni, u qariyaning hurmatini joyiga qo‘ymaydi, yoshga ham marhamat ko‘rsatmaydi. Qonunlar takrori 28:45–50.

Qadimgi Isroil ustiga ularning isyoni tufayli keltirilgan la'natlar "senga va zurriyotingga abadiy alomat va mo'jiza"dir. Ularning ustiga la'nat "qahrli chehrali bir xalq" orqali keltirilishi kerak edi. Yettinchi bobdagi "parcha-parcha qilib, qoldig'ini oyoq osti qilib ezadigan" temir tishli mahluq, shuningdek, Iskandar saltanatining bo'linishidan keyin kelib chiqadigan to'rtinchi shohlikdir; va Muso Qonunlar kitobida aytganidek, o'sha shohlik qadimgi Isroil tushunmaydigan tilda so'zlashuvchi bir xalqdir. Doniyor kitobining sakkizinchi bobidagi Rim shohligi qahrli chehrali bir xalq va boshqa tilda so'zlashuvchi bir xalqdir.

Endi esa singani, holbuki uning o'rniga to'rttasi turgan bo'lsa, bu shuni anglatadiki, o'sha xalqdan to'rtta shohlik ko'tariladi, ammo uning qudrati bilan emas. Va ularning shohligi oxirgi davrida, gunohkorlar to'liq pishib yetganlarida, qahrli chehrali va jumboqli gaplarni angelaydigan bir shoh ko'tariladi. Doniyor 8:22, 23.

"Xalqingning qaroqchilari (buzg'unchilari)" vahiyni mustahkamlaydilar; ular o'zlarini yuksaltiradilar va yiqiladilar. To'rtinchi temir shohlik butparast Rim edi; u o'zini yuksaltirgan paytda mutlaq hukmronlik qildi, biroq uning oxir-oqibatdagi qulashi vahiyni mustahkamlaydigan bashoratli bir xususiyatga aylandi. Ular buzg'unchilardir, chunki ta'qiblar orqali Xudoning xalqini oyoq osti qiladilar.

Bu tadqiqotni keyingi maqolada davom ettiramiz.